

УДК 330.322

JEL P47

DOI: 10.31471/2409-0948-2020-2(22)-173-180

Сидор Галина Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: sidor.gal@ukr.net

Андрусів Уляна Ярославівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: andrusivu@ukr.net
ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0003-1793-0936>

Вербіцька Інеса Ігорівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: verbinessa@ukr.net

СТАН ПРОСТОРОВОЇ АСИМЕТРІЇ МИТНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Мета. Виявлення й оцінювання просторової асиметрії митного простору України в контексті визначення можливостей і перспектив його збалансування та підвищення результативності.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів з питань вивчення стану просторової асиметрії митного простору України, ресурси Internet. У процесі дослідження використано загальні і спеціальні методи, зокрема: економіко-статистичний та розрахунково-аналітичний методи для здійснення комплексного аналізу моніторингу стану просторової асиметрії митного простору в Україні; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу для обґрунтування теоретичних положень та висновків. У статті застосовано прийоми графічного відображення результатів.

Результати. Проаналізовано стан просторової асиметрії митного простору в Україні, використавши показники (кількість підприємств, що здійснювали імпорт товарів, обсяг імпорту товарів, кількість підприємств, що здійснювали експорт товарів), які характеризують як митну та зовнішньоторговельну складову, так і економічний розвиток країни. Оцінено просторові асиметрії митного простору України у контексті визначення перспектив і можливостей підвищення його ефективності та збалансованості. Вироблено відповідне митне середовище для продовження та підтримування розвитку торговельних відносин з іншими країнами світу.

Наукова новизна. Розглянуто стан просторової асиметрії митного простору України в контексті визначення можливостей і перспектив його збалансування та підвищення результативності.

Практична значущість. Отримані результати дослідження відображають сучасний стан просторової асиметрії митного простору в Україні та є підґрунтям для подолання негативних аспектів та перешкод його функціонування.

Ключові слова: митний простір, митне середовище, митний клімат, міжнародна торгівля, активність країн, ефективність митного управління.

Sydor Halyna Viktorivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines

Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of

Ternopil National Economic University

48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46

e-mail: sidor.gal@ukr.net

Andrusiv Uliana Yaroslavivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Theory of

Economics and management

Ivano-Frankivsk National Technical University oil and gas

76019, Ivano-Frankivsk, street. Carpathian, 15

e-mail: andrusivu@ukr.net

Verbitska Inesa Ihorivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines

Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of

Ternopil National Economic University

48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46

e-mail: verbsnessa@ukr.net

STATUS OF SPATIAL ASYMMETRY OF CUSTOMS SPACE IN UKRAINE

Purpose. Identify and evaluate the spatial asymmetry of Ukraine customs space in the context of identifying opportunities and prospects for balancing it and enhancing its effectiveness.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of the research is the scientific works of domestic and foreign authors on the study of the spatial asymmetry of the customs space of Ukraine, Internet resources. In the course of the research, general and special methods were used, in particular: economic-statistical and calculation-analytical methods for carrying out a complex analysis of the monitoring of the spatial asymmetry of the customs space in Ukraine; abstract-logical and dialectical methods of analysis to substantiate theoretical propositions and conclusions. The techniques of graphical display of results are applied in the article.

Findings. The state of spatial asymmetry of the customs space in Ukraine is analyzed, using indicators (number of enterprises that imported goods, volume of imports of goods, number of enterprises that exported goods), that characterize the customs and foreign trade component, as well as the economic development of the country. The spatial asymmetries of the customs space of Ukraine in the context of determining the prospects and opportunities to increase its efficiency

and balance are assessed. An appropriate customs environment has been developed to continue and support the development of trade relations with other countries.

Originality. The state of spatial asymmetry of the customs space of Ukraine in the context of determining the possibilities and prospects of its balancing and improving the efficiency is considered.

Practical value. The results of the study reflect the current state of spatial asymmetry of the customs space in Ukraine and are the basis for overcoming the negative aspects and obstacles to its functioning.

Key words: duty space, duty environment, duty climate, international trade, activity of countries, efficiency of duty regulation

Вступ. На сьогодні проблематику митного простору вважають одним із найбільш актуальних питань, що розглядає світова економічна спільнота. Просторова асиметрія митного простору в Україні характеризує диференціацію територій за обраними характеристиками, за місцем розташування митниць, якщо мова йде про національний рівень митного простору. Внаслідок довготривалої спеціалізації регіонів та надання їм статусу периферійного й центрального сформувалася просторова асиметрія митного простору, яка у критичних виявах є детермінантою розбалансування митного простору країни.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Стан просторової асиметрії митного простору в Україні завжди перебуває у центрі уваги вчених-економістів. Питання, пов'язані з цією проблематикою, часто обговорюються у вітчизняному науковому середовищі та суспільстві, що дає змогу суттєво розширити коло знань про нього.

Вивченням стану просторової асиметрії митного простору в Україні займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: І. О. Іващук [2], В. В. Столін [9] та ін. Крім вищевказаних наукових розробок, варто назвати й дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [4; 5; 6; 7; 8].

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах інтерес науковців до вивчення стану просторової асиметрії митного простору в Україні активно зростає. Незважаючи на значну кількість напрацювань у цій сфері, досі простежується брак комплексних досліджень щодо розгляду стану просторової асиметрії митного простору в нашій державі.

Багато проблем теоретичного та практичного характеру в цій сфері все ще є невирішеними, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виявлення й оцінювання просторової асиметрії митного простору України в контексті визначення можливостей і перспектив його збалансування та підвищення результативності.

Висвітлення основного матеріалу. Пропонуємо проаналізувати стан просторової асиметрії митного простору в Україні, використавши показники, які характеризують як митну та зовнішньоторговельну складову, так і економічний розвиток регіонів.

До показників, які окреслюють стан просторової асиметрії митного простору в Україні, належать такі:

- кількість підприємств, що здійснювали імпорт товарів;
- обсяг імпорту товарів, млн. дол. США;
- кількість підприємств, що здійснювали експорт товарів;
- обсяг експорту товарів, млн. дол. США;
- кількість митних складів;
- чисельність складів тимчасового зберігання;
- обсяг оформлених митних декларацій, тис. шт.;
- кількість працівників митниць;
- чисельність працівників митниць, які підвищили кваліфікацію;

- кількість митних постів;
- справи про порушення митних правил, млрд. грн.;
- обсяги ввізного мита, млрд. грн.;
- обсяги прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США.

Проведемо аналіз показника, який характеризує стан просторової асиметрії митного простору в Україні, зокрема визначимо результати роботи Державної митної служби України з порушеннями митних правил впродовж 2016–2018 рр.

Результати роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил надано у табл. 1.

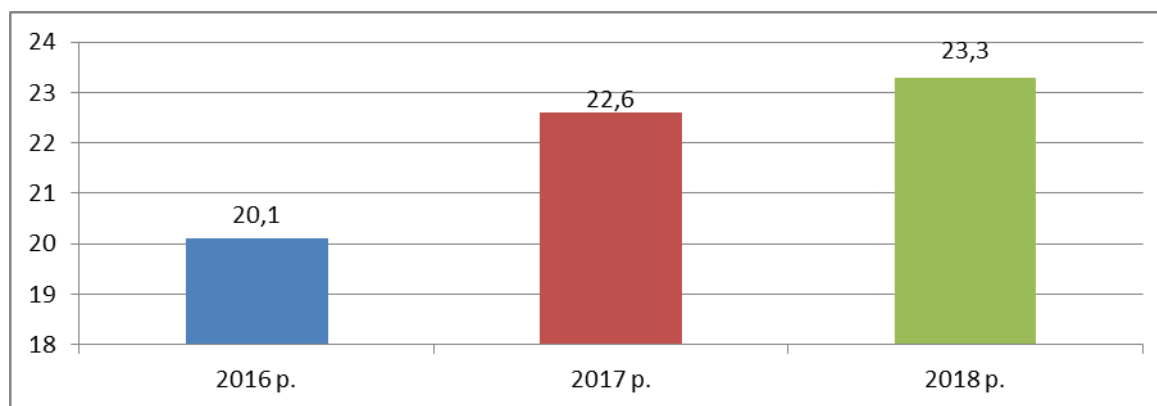
Таблиця 1

Результати роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил протягом 2016–2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Кількість порушень митних правил	23,2 тис.	32,3 тис.	48,9 тис.
Вартість предметів правопорушень	2,09 млрд. грн.	1,59 млрд. грн.	3,4 млрд. грн.

Згідно з результатами аналізу (табл. 1), у 2018 р. митниці Державної митної служби України виявили 48,9 тис. правопорушень митних правил, де вартість предметів правопорушень становить 3,4 млрд. грн. (порівняно з минулим роком вона зросла удвічі).

Проведемо аналіз показника, який характеризує стан просторової асиметрії митного простору в Україні, а саме: частку ввізного мита у структурі надходжень до Державного бюджету України у 2016–2018 рр. На рис. 1 визначено частку ввізного мита у загальній структурі надходжень до бюджету протягом 2016–2018 рр.

Рис. 1. Динаміка надходження ввізного мита до Державного бюджету протягом 2016–2018 рр., млрд. грн.

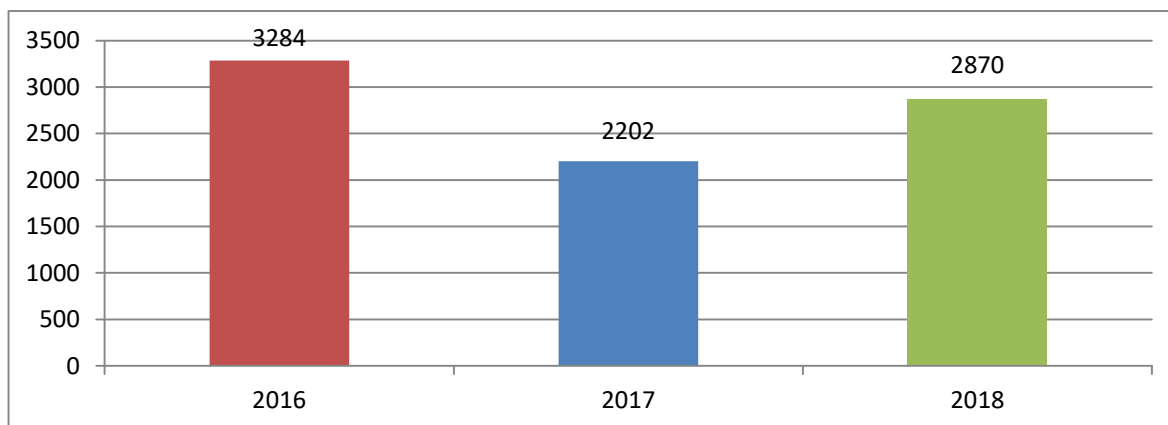
Джерело: [2]

Надходження від ввізного мита зросли у 2017 р. на 2,5 млрд. грн., або на 12,4%. У 2018 р. приріст надходжень від ввізного мита вже був дещо меншим порівняно із 2017 р. і становив лише 0,7 млрд. грн., або 3,1%. Як видно з рис. 1, найбільший показник ввізного мита зафіксований у 2018 р. і він становив 23,3 млрд. грн.

Як уже зазначалося, одним із показників, який характеризує ступінь інтеграції країни у світове співтовариство, є обсяг прямих іноземних інвестицій. З огляду на тенденції останніх років процес залучення іноземних інвестицій у нашу державу доволі хаотичний (рис. 2).

Здійснимо аналіз показників, які характеризують стан просторової асиметрії митного простору в Україні, а саме: обсягу прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та з України.

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України наведено на рис. 2.

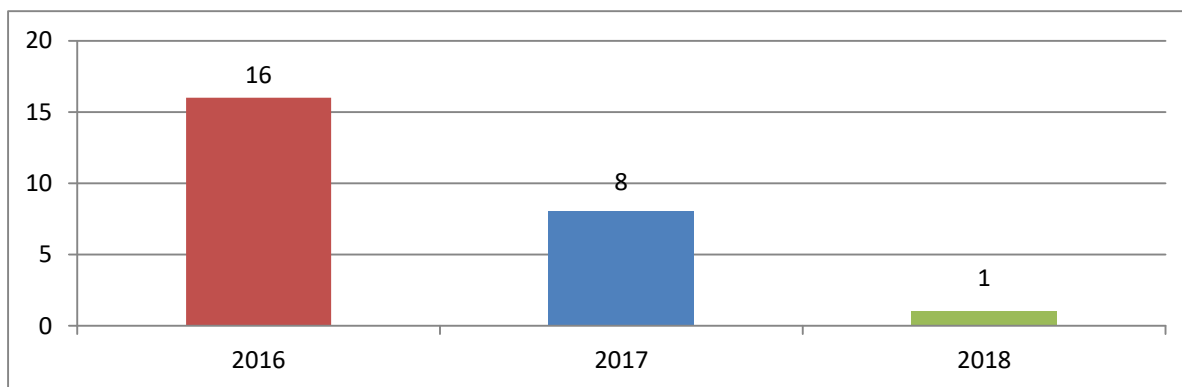
Рис. 2. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України протягом 2016–2018 рр., млн. дол. США

Джерело: [2]

Проаналізувавши динаміку обсягів прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку з 2016 р. по 2018 р., зауважимо, що у 2017 р. порівняно з 2016 р. обсяг інвестицій мав тенденцію до зниження на 1082 млн. дол. США.

Протягом останніх років обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України поступово знижується (рис. 2). У 2017 і 2018 рр. іноземні інвестори уповільнили інвестування в економіку нашої держави у зв'язку із посиленням інвестиційних ризиків. Найбільш вагомими факторами, що зумовили занепокоєння та стримували бажання інвесторів вкладати кошти в економіку нашої держави, вважаються анексія Криму, воєнні дії на сході України та девальвація гривні.

Обсяг прямих іноземних інвестицій з України наведено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій з України протягом 2016–2018 рр., млн. дол. США

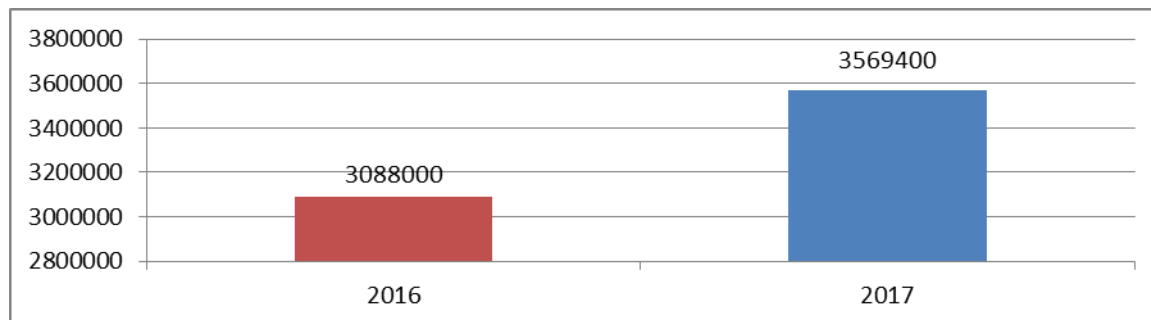
Джерело: [2]

Згідно з результатами проведеного дослідження обсяги прямих іноземних інвестицій з нашої держави зменшилися. У 2016 р. обсяг прямих іноземних інвестицій з України становив 16 млн. грн., а у 2018 р. – 1 млн. грн.

В результаті проведеного дослідження інвестиційних процесів в економіці України виявлено, що прямі іноземні інвестиції є визначальним фактором, який характеризує стан просторової асиметрії митного простору в Україні.

Про ефективність функціонування системи митного контролю та стан просторової асиметрії митного простору в нашій державі свідчать такі показники, як кількість оформлених митних декларацій.

Як видно з рис. 4, протягом 2016–2017 рр. відбувалося збільшення загальної кількості оформлених митних декларацій від 3088000 шт. у 2016 р. до 3569400 шт. у 2017 р., що відповідає загальним тенденціям підвищення зовнішньоекономічних показників діяльності України.

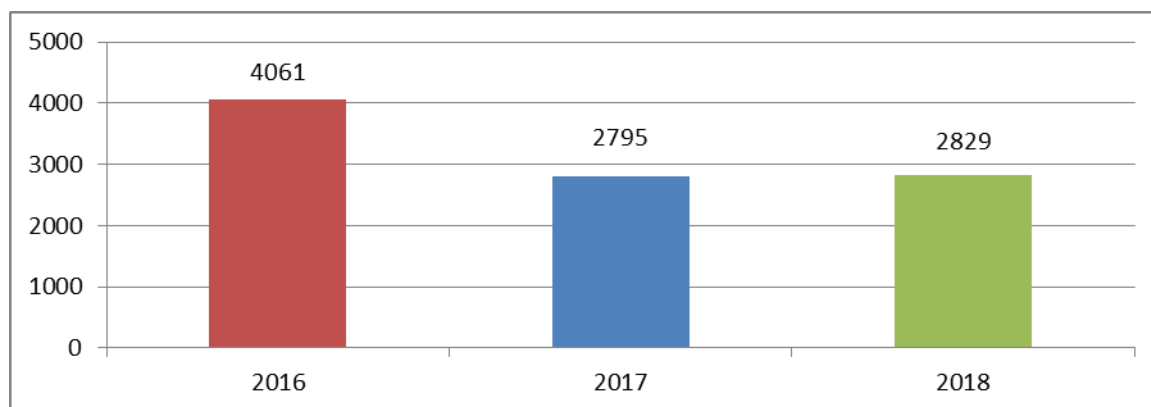

Рис. 4. Динаміка кількості оформлених митними органами України митних декларацій форми МД-2 (включаючи електронні документи контролю доставки на основі накладних ЦІМ/УМВС та книжок МДП) у 2016–2017 рр.

Джерело: [2]

У 2017 р. простежується позитивна динаміка щодо попереднього року – темпи приросту кількості оформлених митними органами декларацій форми МД-2 становили 15,6 %.

Проведемо аналіз показника, який характеризує стан просторової асиметрії митного простору в Україні, а саме: чисельність працівників митниць, які підвищили кваліфікацію. Динаміка кількості осіб, які пройшли спеціальну та спеціалізовану підготовку на базі Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення, відображена на рис. 5.

Рис. 5. Динаміка кількості осіб, які пройшли спеціальну та спеціалізовану підготовку на базі Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення протягом 2016–2018 рр.

Джерело: [2]

У сучасних умовах розвитку дедалі більшого значення набувають проблемні питання професійної підготовки фахівців з митної справи та удосконалення їхніх вмінь та навичок, які необхідні для подальшої роботи в митних органах. У період глобальних трансформацій світова економіка висуває нові вимоги для тих інституцій, робітники яких забезпечують безпеку митного простору країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У дослідженні проаналізовано стан просторової асиметрії митного простору в Україні на основі показників, які

характеризують як митну та зовнішньоторговельну складову, так і економічний розвиток країни.

З огляду на це наші подальші наукові пошуки будуть спрямовані на розробку стратегії митної політики та її реалізації на практиці. У цьому контексті з метою збереження активності країн у глобальному просторі важливо виробити відповідне митне середовище для продовження та підтримування розвитку торговельних відносин з іншими країнами світу.

Література

1. Вербіцька І. І. Позичування України у глобальному митному просторі. *Модернізація економіки України: основні тенденції та проблеми: колективна монографія за ред. канд. екон. наук, доц. Кульчицької Н. Є.* Чортків : ТНЕУ, 2020. С. 102–108.
2. Івашук І. О. Оцінка активності країн у митному просторі та її вплив на формування митного середовища. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка.* 2009. Вип. 11. С. 40–57.
3. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. Митний простір України в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: зб. наук. статей за матер. V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 11–12 квіт. 2019 р.) : у 2-х ч. Дніпро : НМетАУ, 2019. Ч. 1. С. 106–108. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685>*
5. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. Митний простір: сучасна інтерпретація. *Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Івано-Франківськ, 11–12 квіт. 2019 р.). Івано-Франківськ, 2019. С. 264–266.*
6. Сидор Г. В. Теоретичні аспекти становлення митного простору. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Херсон, 28 квіт. 2020 р.). Херсон, 2020. С. 563–565.*
7. Сидор Г. В., Андрусів У. Я., Вербіцька І. І. Стратегічні вектори розвитку митного простору України в глобальному середовищі. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості». 2020. № 1 (21). С. 27–34.*
8. Сидор Г. В. Оцінювання активності країн у митному просторі. *Модернізація економіки України: основні тенденції та проблеми : колективна монографія за ред. канд. екон. наук, доц. Кульчицької Н. Є.* Чортків : ТНЕУ, 2020. С. 202–210.
9. Столин В. В. Сомосознание личности. *Москва: Издательство Московского университета, 1983.*
10. Щербина Т. В. Теорії регіональної економічної інтеграції в контексті розвитку міжнародних відносин. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2014. Вип. 38. С. 306–314.

References

1. Verbitska I. I. (2020). *pozytsionuvannya Ukrayiny u hlobalnomu mytnomu prostori. Modernizatsiya ekonomiky Ukrayiny: osnovni tendentsiyi ta problemy : kolektyvna monohrafiya / za red. kand. ekon. nauk, dots. Kulchytskoyi N. YE.* Chortkiv: TNEU. S. 102–108.
2. Ivashchuk I. O. (2009). *Otsinka aktyvnosti krayin u mytnomu prostori ta yiyi vplyv na formuvannya mytnoho seredovishcha. Naukovi zapysky Natsionalnoho univertsytetu «Ostrozka akademiya». Seriya : Ekonomika. Vyp. 11. S. 40–57.*
3. Sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Sydor H. V., Kulchytska S. M. (2019). *Mytnyy prostir Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi. Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnykh system v umovakh transformatsiynoi ekonomiky : zb. nauk. statey za mater. V Vseukr. nauk.-prakt. konf., (m.*

Dnipro, 11–12 kvit. 2019 r.) : u 2-kh ch. Dnipro : NMetAU, CH. 1. S. 106–108. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685>

5. Sydor H. V., Kulchytska S. M. (2019). Mytnyy prostir: suchasna interpretatsiya. Ekonomiko-upravlinski aspekty transformatsiyi ta innovatsiynoho rozvytku haluzevykh i rehionalnykh suspilnykh system v suchasnykh umovakh : mater. Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf., (m. Ivano-Frankivsk, 11–12 kvit. 2019 r.). Ivano-Frankivsk, S. 264–266.

6. Sydor H. V. (2020). Teoretychni aspekty stanovlennya mytnoho prostoru. Modernizatsiya ekonomiky: suchasni realiyi, prohnozni stsenariyi ta perspektyvy rozvytku : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., (m. Kherson, 28 kvit. 2020 r.). Kherson, S. 563–565.

7. Sydor H. V., Andrusiv U. YA., Verbitska I. I. (2020). Stratehichni vektory rozvytku mytnoho prostoru Ukrayiny v hlobalnomu seredovyshchi. Naukovyy visnyk IFNTUNH. Seriya : «Ekonomika ta upravlinnya v naftoviy i hazoviy promyslovosti». № 1 (21). S. 27–34.

8. Sydor H. V. (2020). Otsinyuvannya aktyvnosti krayin u mytnomu prostori. Modernizatsiya ekonomiky Ukrayiny: osnovni tendentsiyi ta problemy : kolektyvna monohrafiya / za red. kand. ekon. nauk, dots. Kulchytskoyi N. YE. Chortkiv : TNEU, S. 202–210.

9. Stolin V. V. (1983). Samosoznaniye lichnosti. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universitet.

10. Shcherbyna T. V.(2014). Teoriyi rehionalnoyi ekonomichnoyi intehratsiyi v konteksti rozvytku mizhnarodnykh vidnosyn. Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrayiny. Vyp. 38. S. 306–314.